

Ministru prezidentam

vk@mk.gov.lv

Zemkopības ministrijai

zm@zm.gov.lv

Vides un Reģionālās attīstības ministrijai

pasts@varam.gov.lv

Mežu konsultatīvās padomes locekļiem

Atzinums par MK noteikumu projektu "Grozījumi Ministru kabineta 2012.gada 18.decembra noteikumos Nr.935 "Noteikumi par koku ciršanu mežā"" (VSS-651)

2017. gada 30. Jūnijā

Kā mēs argumentējām iepriekšējā vēstulē, ko adresējām Zemkopības Ministrijai un Ministru Kabineta un nosūtījām š.g. 22. jūnijā (skatīt otru pielikumu), Zemkopības Ministrijas izveidotajā MK noteikumu projektā (turpmāk – MK noteikumu projekts) “Grozījumi Ministru Kabineta 2012. gada 18. decembra noteikumos Nr. 935. “Par koku ciršanu mežā”” ierosinātie labojumi, konkrēti 2 ha lielu kailciršu atļauja Baltijas jūras un Rīgas jūras līča ierobežotās saimnieciskās darbības joslā priežu audzēs sausās minerālaugsnēs, kā arī caurmēra samazināšana priedei, eglei un bērzam visā valstī ievieš ievērojamas pārmaiņas ar potenciāli lielu ietekmi uz sabiedrības interesēm un dabas vērtībām. Šādas pārmaiņas nav iekļautas Meža un saistīto nozaru attīstības pamatnostādnēs 2015. - 2020.gadam. Līdz ar to, tām nav veikts stratēģiskais ietekmes uz vidi novērtējums. Ir jānovērtē noteikumu projekta ietekme uz vidi (erozijas risks Piejūras zemienē priežu mežos sausās minerālaugsnēs, ietekme uz ES aizsargājamajiem biotopiem Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastē, ietekme uz īpašumu vērtību Piejūras zemienē, rekreācijas kvalitāti, estētisko vērtību, u.c., skatīt otru pielikumu). Novērtējumu ieteicams veikt no Zemkopības Ministrijas neatkarīgiem, konkursa kārtībā piesaistītiem speciālistiem. Turklāt šī novērtējuma ietvaros Ministru Kabineta jāpieprasa no Valsts Mežu dienesta analīze par priedes un egles vecumstruktūrām (un paredzamo vecumu atkarībā no koku diametra), audžu platībām, izvietojumu Latvijas teritorijā (vienmērīgs vai koncentrēts atsevišķos rajonos) un krājas apjomiem, kādā audzes tiks pakļautas izciršanas iespējamībai gadu gaitā, stājoties spēkā noteikumu jaunajai redakcijai (samazinoties caurmēram, kā arī kritiskajam un minimālajam šķērslaukumam priedei, eglei un bērzam). Jāzina arī, kā (vienmērīgi vai koncentrēti) ir izvietotas priežu un egļu Ia un I bonitātes audzes, kurām caurmēra samazināšana MK noteikumu projekta 6. punktā ir krasākā, kā arī, cik lielās platībās šādas audzes ir. Ar šādu informāciju novērtējuma veicējiem un Ministru Kabineta ir iespējams objektīvi izvērtēt, vai caurmēra un šķērslaukuma samazināšana ir ilgtspējīga (kā tas tiek apgalvots MK noteikumu projekta anotācijā), kā arī, kādu iespaidu noteikumu redakcija var atstāt uz koku audžu kvalitāti un izvietojumu valsts mērogā. Respektīvi, pastāv risks, ka padarot izciršanai pieejamas aizvien jaunāku un mazāku diametru koku audzes, tiks paātrināti izcirstas vieglāk pieejamās un labākās kvalitātes audzes, atstājot tikai grūti pieejamas zemākas kvalitātes koku audzes, kas var novest pie liela mēroga meža ainavas sadrumstalošanās vietās, kur kokaudzes ir kvalitatīvākas, kā arī pie nepārdomātas un neilgtspējīgas saimniekošanas kopumā.

Gadījumā, ja, pretrunā ar šajā un iepriekšējā vēstulē minētajiem apsvērumiem, noteikumu projekts tiek virzīts tālāk bez minētā izvērtējuma, tad, lai mazinātu noteikumu projekta ierosināto izmaiņu potenciāli negatīvo ietekmi uz bioloģisko daudzveidību un mežu ainavisko, estētisko un rekreācijas vērtību, kā arī ierobežotu augsnes vēja un ūdens eroziju, mēs ierosinām šādus labojumus:

1. Samazināt noteikumu projektā ierosināto pieļaujamo kailcirtes platību Baltijas jūras un Rīgas jūras līča saimnieciskās darbības ierobežojošā joslā sausās minerālaugsnēs augošās priežu mežaudzēs (priedes veido vairāk nekā 80 procentu no mežaudzes šķērslaukuma) uz tādu, kas nodrošinās priedes augšanai nepieciešamos gaismas apstākļus, taču nedegradēs piekrastes zemienes meža ainavu ar visām no tā izrietošajām potenciāli negatīvajām sekām (augsnes degradācija, estētiskās un ainavas vērtības zudums, drauds ES aizsargājamajām sugām un biotopiem, rekreācijas iespēju zudums, ienākumu samazināšanās no tūrisma industrijas, nekustamo īpašumu cenu samazināšanās Piejūrā, u.c. neizvērtētie riski detāli aprakstīti iepriekšējā vēstulē). Respektīvi, ir pieļaujama nelielu kailcirtņu veidošana 0.2 – 0.4 ha platībā, pie kuras priede jau var veiksmīgi atjaunoties (Silavas veiktajā pētījumā par saimnieciskās darbības izvērtējumu izlases cirtņu saimniecībā¹ ir minēts, ka priežu audzēs veidotos 0.2 ha lielos atvērumos ar 50 m lielu diametru līdz 36 % no atvēruma platības ir novērojams pieauguma samazinājums noēnojuma dēļ (malas efekts)¹). Tas nozīmē, ka pārējos 64 % no atvēruma teritorijas priedes atjaunošanās notiek veiksmīgi un priedes atjaunošana arī šādās platībās principā ir iespējama).
2. Baltijas jūras un Rīgas jūras līča aizsargjoslā sausās minerālaugsnēs augošās priežu un egļu mežaudzēs palielināt atstājamo ekoloģisko koku skaitu - 15 kokus uz ha, ja izcirtuma platība ir no 0.2 – 0.5 ha. Ja kailcirtes vai atvērums nepārsniedz 0.2 ha platību, un ievērotas arī šīs vēstules 4. un 6. punktā minētās prasības, pieļaujams atstāt tādu ekoloģisko koku skaitu, kāds tas noteikts pašreizējā MK noteikumu redakcijā – 5 koki uz ha. Ja iepriekš minētie apsvērumi par lielāku kailcirtņu veidošanas riskiem netiek ņemti vērā, un tiek veidotas 0.5-2 ha lielas kailcirtes, ir obligāti jāatstāj vismaz 30 ekoloģiskie koki uz ha. Ekoloģiskos kokus jebkurā gadījumā jāatstāj nelielās grupās, ap kokiem saglabājot mežam raksturīgo zemsedzi, kā arī jāsaglabā 2012. gada 18. decembra Ministru Kabineta noteikumu Nr. 935 “Par koku cirtšanu mežā” 54. punktā minētās prasības. Turklāt nedrīkst veidot kailcirtes kāpās, kur kāpu slīpums pārsniedz 6-10 grādus, lai neprogresētu augsnes ūdens erozija un nenoplicinātos kāpu reljefs².
3. Individuālām kailcirtēm (it sevišķi tādām, kas pārsniedz 0.2 ha platību) Piejūras zemienē izstrādāt ainavu ekoloģisko (jeb cirsma) plānu ar mērķi veidot telpisko sasaisti starp atstātajām ekoloģisko koku grupām, kā arī, lai ierobežotu augsnes vēja eroziju;
4. Latvijas Valsts mežos Baltijas Jūras un Rīgas jūras līča piekrastes mežu apsaimniekošanai izstrādāt stratēģisko mežu apsaimniekošanas plānu 30 gadu periodam, definējot izcirtumu un atjaunojamo mežaudžu izvietojumu pa gadiem. Šis plāns kalpos kā ilgtermiņa stratēģiskais dokuments, ar kuru varēs iepazīties arī pašvaldības, investori, dabas aizsardzības eksperti un citas ieinteresētās puses. Tas padarīs valsts mežu apsaimniekošanu caurskatāmu un prognozējamu šajā ekoloģiski, sociāli un ekonomiski jutīgajā teritorijā.

1. Saimnieciskās darbības izvērtējums izlases cirtņu saimniecībā. 4. etapa starpatskaite. LVMI “Silava”, 2013., Salaspils, Skat. 13.lpp

2. Soms, Juris. Augsnis ūdens erozija un tās novēršana / Juris Soms, Raimonds Kasparinskis, Anda Ruskule. - [Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2015]. - 31 lpp.

5. Ieviest ierobežojumu - ja blakus esošās teritorijās plānotas vairākas kailcirtes priežu mežos sausās minerālaugsnēs Baltijas jūras un Rīgas jūras līča piekrastes ierobežotas saimnieciskās darbības joslā, un to kopējā platība pārsniedz jaunajā MK noteikumu redakcijā noteikto maksimālo kailcirtes veidošanas platību (piemēram, 0.4 ha), minimālais attālums starp cirstmām ir vismaz 90 metri, kā arī priežu audžu kailcirtēm jāatrodas vismaz 90 m attālumā no kailcirtēm, kur bijusi cita valdošā koku suga. Šāds punkts papildinās 2012. gada 18. decembra MK noteikumu Nr. 935 "Par koku ciršanu mežā" 23. punktu, novēršot to, ka kailcirstu koncentrācija un Piejūras mežu ainavas degradācija var veidoties pie blakus esošu meža nogabalu robežām.
6. Lai mazinātu negatīvo ietekmi uz rekreācijai, īpašuma vērtībai, sabiedrības apmierinātībai un ekosistēmu pakalpojumiem kopumā nozīmīgo jūras piekrastes meža ainavu, jāredīgē MK noteikumu 25. punkts tā, lai plānotajai kailcirtes cirstmai pieguļošajās mežaudzēs pēc kailcirtes būtu pagājuši vismaz 40 gadi ar skuju kokiem atjaunotās mežaudzēs un 20 gadi ar lapu kokiem atjaunotās mežaudzēs. Proti, lai kailcirtēm pieguļošās mežaudzes audzes būtu sasniegušas vismaz vidēja vecuma audzes vecumu (vairs nebūtu jaunaudzes), un jau vismaz daļēji būtu atjaunojušies mežam raksturīgie ekoloģiskie procesi, kā arī sniegtie ekosistēmu pakalpojumi.
7. Zemkopības Ministrijas noteikumu projekta 6. punkts paredz samazināt caurmēru priedei, eglei un bērzam visā valsts teritorijā. Priedei samazinājums ir no 39 līdz 30 cm diametrā I.a bonitātei, un no 35 līdz 30 cm diametrā I. bonitātei, savukārt, eglei – no 31 cm (I.a bonitāte) un 29 cm (I bonitāte) caurmēru uz 26 cm. Bērzam – līdzīgi, kā eglei. Lai varētu adekvāti izvērtēt šo izmaiņu radīto risku ir nepieciešama informācija par šādu kvalitāšu audžu platībām un izvietojumu, ko Ministru Kabinets var pieprasīt Valsts Mežu dienestam. Tomēr ir skaidrs, ka runa ir par aizvien jaunāku un caurmērā mazāku koku masveida ciršanu, kas neļaus izveidoties un saglabāties bioloģiski veciem, resniem kokiem (un arī atmirušajai koksnei), un rezultātā apdraudēs daudzus Latvijas īpaši aizsargājamo sugu izplatību Latvijā un Eiropā, kas ir tieši atkarīgas no šādiem kokiem. To starpā ir daudzas apdraudētas un īpaši aizsargājamās putnu sugas (piemēram, mednis *Tetrao urugallus*, melnā dzilna *Dryocopus martius*, bikšainais apogs *Aegolius funereus*, melnais stārķis *Ciconia nigra* u.c.), sūnu un ķērpju sugas (piemēram, Hellera ķīllape *Anastophyllum hellerianum*, kailā apaļlape *Odontoshisma denundata*, dižegļu lekanaktis *Lecanactis abietina*), kukaiņu sugas (piemēram, lielais dižkoksngrauznis *Ergates faber* vai bērzu briežvabole *Ceruchus chrysomelinus*, u.c.), kas ierakstītas 2000. gada 14. novembra Ministru Kabineta noteikumos Nr. 396 "Noteikumi par īpaši aizsargājamo sugu un ierobežoti izmantojamo īpaši aizsargājamo sugu sarakstu" un apdzīvo liela diametra stāvošus kokus vai arī lielu dimensiju atmirušo koksni. Šāda koksne nevar veidoties, ja koki nesasniedz pieaugušu un pāraugušu vecumu. Šo un daudz citu sugu aizsardzībai nepietiek ar Latvijā esošajām aizsargājamajām teritorijām un tajās spēkā esošajiem ierobežojumiem, jo stingri aizsargātu mežu teritoriju patiesībā ir maz (tikai 3,3% no meža ir aizliegta mežsaimnieciskā darbība, 6,9% - kailcirtē, 2,3% - kopšanas un galvenā cirtē, 1,2% - galvenā cirtē³).

3. Statistika par aizsargāmajām teritorijām. Valsts meža dienests. Pieejams: <http://www.vmd.gov.lv/valsts-meza-dienests/statiskas-lapas/dabas-aizsardziba/statistika-par-aizsargajamam-teritorijam?nid=1695#jump>

Zviedrijā ekologi ir aprēķinājuši, ka stingri aizsargātām meža teritorijām vajadzētu būt no 9% no meža platības ziemeļu daļā līdz 16% no meža platības dienvidu daļā⁴, Igaunijā - 8,5-11,3 % no pašreizējās meža platības⁵; autori uzsver, ka papildus stingri aizsargātām teritorijām, jāsaglabā ievērojams apjoms nobriedušu audžu apkārtējā ainavā, ko apsaimnieko saudzīgākā režīmā⁵, pretējā gadījumā bioloģiskā daudzveidība būtiski samazinās. Šīs vēstules autori vēlas atgādināt, ka Latvijas valsts ir apņēmusies nodrošināt bioloģisko daudzveidību, saglabājot faunu, floru un biotopus (Sugu un biotopu aizsardzības likuma 2. pants), kā arī apņēmusies ilgtspējīgi izmantot bioloģiskās daudzveidības sastāvdaļas tostarp integrēt bioloģisko resursu saglabāšanas un ilgtspējīgas izmantošanas apsvērumus valstiskajā plānošanā (1995. gada 31. augustā Latvijas Republikas Saeimas pieņemtā likuma "Par 1992.gada 5.jūnija Riodežaneiro Konvenciju par bioloģisko daudzveidību" 10. pants). Ja pretēji šiem apsvērumiem koki tomēr tiek cirsti pie MK noteikumu projektā šobrīd ierosinātā caurmēra, obligāti jāpalielina atstāto ekoloģisko koku skaits priežu, egļu un bērzu audzēs pēc kailcirtēm – kā absolūtais minimums jāatstāj vismaz 30 koki uz hektāru, saglabājot Ministru Kabineta noteikumu nr. 935 Par koku ciršanu mežā 54. punktā minētās prasības, kā arī individuālām kailcirtēm jāizstrādā cirsmu plāni ar mērķi veidot telpisko sasaisti starp atstātajām ekoloģisko koku grupām.

8. Šāds caurmēra samazinājums, kaut arī, iespējams, izdevīgs no koksnes ieguves skatu punkta, var būtiski negatīvi ietekmēt teritorijas, kuras pašvaldību plānojumos patlaban paredzētas tūrismam, rekreācijai, dabas aizsardzībai vai citiem mērķiem (rēķinoties, ka vēl daudzus gadus netiks cirstas, jo nav sasniegušas cirtmetu). Tā rezultātā var rasties arī nozīmīgi ekonomiski zaudējumi, ar kuriem pašvaldības var nebūt rēķinājušās. Līdz ar to VAS "Latvijas Valsts meži" būtu obligāti jāiesniedz pašvaldībām viņu teritorijā esošo valsts mežu apsaimniekošanas plānu vismaz 20 gadiem, definējot izcirtumu un atjaunojamo mežaudžu plānojumu pa gadiem, un pirms apsaimniekošanas obligāti jāsaņem apstiprinājums, ka plānotās cirsmas nav pretrunā ar pašvaldību teritoriju plānojumiem, pašvaldību saistošajiem noteikumiem, ilgtspējīgas attīstības stratēģijām un attīstības plāniem, un netraucēs sasniegt pašvaldību nospraustos attīstības mērķus.

Ilgtspējības princips neprasa, lai teritorijas plānošanā vides intereses tiktu paceltas pāri ekonomiskajām un sociālajām interesēm, taču prasa, lai visas šīs intereses tiktu ņemtas vērā kā vienlīdz svarīgas (Satversmes tiesas 24.09.2008. sprieduma lieta Nr. 2008-03-03 secinājumu daļas 17.2. punkts), un, pēc šīs vēstules autoru domām, pašreizējā noteikumu projekta redakcijā vide, dabas aizsardzības un sabiedrības intereses nav pietiekami ņemtas vērā.

Ar Cieņu,

Dr. Geogr. Prof. Olgerts Nikodemus

Dr. Biol. Prof. Guntis Brūmelis

Mag. biol. Valters Kinna

Vēstuli sagatavoja: Valters Kinna (tel. 28346153, valters.kinna@gmail.com)

4. Angelstam P., Andersson L. 2001. Estimates of the needs for forest reserves in Sweden. – Scandinavian Journal of Forest Research 3:38-51.

5. Lõhmus A., Kohv K., Palo A., Viilma K. 2004. Loss of old-growth, and the minimum need for strictly protected forests in Estonia. – Ecological Bulletins 51: 401-411